

Guia docent

Identificació de l'assignatura

Assignatura / Grup	20273 - Art Antic i Medieval a les Illes Balears / 1
Titulació	Grau d'Història de l'Art (Pla 2014) - Quart curs Grau d'Història de l'Art (Pla 2009) - Quart curs
Crèdits	6
Període d'impartició	Primer semestre
Idioma d'impartició	Català

Professors

Professor/a	Horari d'atenció als alumnes					
	Hora d'inici	Hora de fi	Dia	Data d'inici	Data de fi	Despatx / Edifici
Isabel Juana Escandell Proust isabel.escandell@uib.es	14:00	15:00	Dimecres	10/09/2018	28/06/2019	despatx AD-05 /Edifici Ramon Llull

Contextualització

L'assignatura *Art Antic i Medieval a les Illes Balears* és una matèria fonamental per al coneixement de l'art a les Illes Balears. Presenta i analitza les manifestacions artístiques locals des del segle V al segle XV, amb especial incidència en el període gòtic.

Requisits

No hi han requisits previs per poder cursar l'assignatura.

Recomanables

Per facilitar la comprensió i el desenvolupament dels continguts d'aquesta matèria és recomanable haver cursat i superat aquestes assignatures:

- 20260 - L'Art de l'Antiguitat Tardana del Segle IV-X
- 20261 - Art Medieval I (1000-1250)
- 20265 - Art Medieval II (1200-1500)
- 20281 - Art i Arquitectura a la Corona d'Aragó (1150-1530)

Competències

Guia docent

Específiques

- * CE1 – Competències fonamentals (coneixement disciplinari). Consciència crítica de les coordenades espai i temps (diacronia i sincronia) i dels límits i les interrelacions geogràfiques i culturals de la història de l'art .
- * CE3 – Competències fonamentals (coneixement disciplinari). Visió diacrònica regional i completa dels fenòmens artístics territorials .

Genèriques

- * CB2 – Saber aplicar els coneixements d'història de l'art a la feina o vocació d'una manera professional i tenir les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments, i la resolució de problemes dins de l'àrea d'estudi .
- * CG3 – Capacitat per a treballar de forma autònoma i en equip en l'àrea d'estudi de la història de l'art .
- * CG6 – Capacitat de reconèixer la creativitat i els valors estètics .

Bàsiques

- * Podeu consultar les competències bàsiques que l'estudiant ha d'haver assolit en acabar el grau a l'adreça següent: http://estudis.uib.cat/ca/grau/comp_basiques/

Continguts

Continguts temàtics

1. CONCEPTE I DEFINICIÓ DE L'ASSIGNATURA

1.1. Fonts documentals i historiografia.

Delimitació de les àrees històriques: la producció artística de les Illes Balears en la Història de l'art.

2. L'ART MEDIEVAL A LES ILLES BALEARS DES DEL SEGLE V AL SEGLE XIII

2.1. Art paleocristià

Els conjunts basilicals de Menorca i Mallorca. Tipologies i elements constructius. La decoració: el mosaic de paviment i les laudes. El context hispànic. Els influxos orientals i nord-africans.

2.2. Art islàmic.

La presència de l'Islam a Mallorca i Eivissa. Madina Mayurqa. Les restes d'arquitectura civil i militar. Les arts decoratives.

3. L'ART GÒTIC.

3.1. Introducció a l'època del Gòtic.

Consideracions cronològiques i culturals. El marc històric i geogràfic. Periodització.

3.2. L'arquitectura.

3.2.1. Arquitectura religiosa.

Tipologies i etapes constructives. Fundacions conventuals i esglésies de repoblament. Les esglésies de nau única als segles XIV i XV. Els edificis de tres naus: Santa Eulàlia, Catedral de Mallorca i Catedral de Perpinyà. Construccions del segle XVI. Els models de referència: la pertinença al gòtic meridional.

3.2.2. Arquitectura palatino-militar.

Guia docent

Recintes murals urbans, torres defensives i castells de muntanya. Els programes reials del segle XIV: el castell dels Reis de Mallorca a Perpinyà, els castells de l'Almudaina i Bellver.

3.2.3. L'eclosió de l'arquitectura civil en el segle XV.

La incidència del gòtic flamíger. Guillem Sagrera, arquitecte: la Llonja de Palma en el context de les llotges mediterrànies; la *Sala dei Baroni* del Castelnuovo de Nàpols. Les cases senyorials. La concepció gòtica de l'arquitectura al segle XVI.

3.3. Les arts plàstiques.

3.3.1. Les arts plàstiques. Aspectes generals.

Promotors i organització del treball artístic. Les manifestacions. Els plantejaments iconogràfics i formals.

3.3.2. L'etapa del Regne de Mallorca.

Escultura monumental i decoració arquitectònica: portalades, galeries claustrals i estatuària. Origen de les formes: la transmissió de l'estil francès. La pintura francogòtica a les Illes vers el 1300: la pintura mural i el retaule d'altar. La influència italiana: pintura sobre taula i miniatura; la figura de Joan Loert. Vies de penetració i models referencials.

3.3.3. L'art de l'època de Pere el Cerimoniós.

Escultura. El retaule major de la Seu. La incidència del treball català: sepulcres, portalades i imatgeria. La importància de la imatgeria mariana. Evolució de la pintura italogòtica. La figura de Ramon Destorrents i la incidència d'aquest sobre els tallers locals. Els mestres mallorquins a finals de l'etapa: els retaules de gran format.

3.3.4. L'art de finals del segle XIV i del segle XV.

El portal del Mirador com a focus de l'escultura internacional. Els mestres picardoflaments. Guillem Sagrera, escultor. Altres figures: Huguet Barxa i els sagrerians. La imatgeria mariana. Arts pictòriques. Antecedents del corrent internacional i renovació de la lliçó italiana: el Mestre del Bisbe Galiana-Pere Marçol. Les generacions de l'estil internacional: evolució de la pintura mallorquina durant els períodes 1400-1445 i 1445-1480. El Mestre de Santa Eulàlia, el cas de Joan Rosat, els mestres locals i la incidència de la pintura catalano-valenciana. La consolidació de les propostes del darrer gòtic. La incidència de Jaume Huguet. Els pintors forans: Pere Nisart i Alonso de Sedano. Els mestres locals de finals de segle: Pere Terrencs. La pintura importada.

3.3.5. La projecció de la plàstica gòtica durant el cinc-cents.

Les derivacions internacionals i la perduració de fórmules flamenques. La transmissió de la concepció gòtica en la pintura del Renaixement.

3.3.6. L'argenteria

Analogies i diferències en relació amb els centres europeus més significatius. Els promotors. Els obradors. Aspectes tècnics i formals. Tipologies més representatives. La projecció del model gòtic durant el segle XVI.

Metodologia docent

1- METODOLOGIA ORDINÀRIA. Sessions presencials i no presencials, com s'assenyala a continuació.

Guia docent

2- METODOLOGIA ALTERNATIVA: L'assignatura ofereix un **ITINERARI B** de presencialitat i d'avaluació, que s'ha de fixar entre el professor i l'estudiant per mitjà d'un contracte acadèmic durant les dues primeres setmanes d'impartició d'aquesta assignatura.

Poden acollir-se a l'itinerari B aquells alumnes que reuneixin alguna d'aquestes condicions (que s'han acreditar documentalment):

- 1- Estar treballant amb una mitjana de dedicació equivalent, com a mínim, a la meitat de la durada màxima de jornada ordinària de treball. S'ha d'acreditar.
- 2- Estar afectat per una discapacitat física, sensorial o psíquica, en un grau igual o superior al 33 per cent. S'ha d'acreditar mitjançant el certificat emès per l'organisme competent per al seu reconeixement.
- 3- Tenir 45 anys o més en la data d'inici del curs acadèmic.
- 4- Estar en situació de protecció a la família o haver de tenir cura de persones dependents.
- 5- Trobar-se en altres situacions extraordinàries que l'òrgan competent valori com a determinants per ser incorporat a la situació de dedicació a l'estudi a temps parcial.

Els alumnes interessats a acollir-se a l'itinerari B hauran de presentar al professor responsable de l'assignatura -durant la primera quinzena lectiva de cada semestre- un escrit amb la sol·licitud raonada i les evidències documentals que acreditin trobar-se en algun dels supòsits indicats.

Amb el propòsit d'afavorir l'autonomia i el treball personal de l'alumnat, l'assignatura s'inclou en L'Aula Digital, que incorpora l'ús de la telemàtica a la docència universitària. Així, mitjançant la plataforma de teleeducació Moodle l'alumne tendrà a la seva disposició una comunicació en línia i a distància amb el professor, un calendari amb notícies d'interès, documents electrònics, enllaços a Internet i propostes de pràctiques de treball autònom individual.

Activitats de treball presencial (2,4 crèdits, 60 hores)

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
Classes teòriques	Classes magistrals	Grup gran (G)	Mitjançant el mètode expositiu, el professor establirà els fonaments teòrics que composen la matèria. A més, es donarà informació per a cada tema de tipus bibliogràfic, sobre el mètode de treball i el material que haurà d'utilitzar l'alumnat per preparar de forma autònoma determinats continguts.	42
Classes pràctiques	Sortides de camp	Grup mitjà (M)	Es duran a terme visites a monuments i museus. Les sessions seran dirigides pel professor i es compta amb la participació activa de l'alumnat. L'assistència a les sortides de camp no és obligatòria.	12
Classes pràctiques	Sortida de camp: Son Peretó i Manacor	Grup gran (G)	Si s'obté finançament es durà a terme la visita del jaciment arqueològic de Son Peretó i la visita al Museu d'Història de Manacor; ambdues visites es relacionen amb la matèria del Bloc 2 (tema 2.1). La sortida de camp serà preparada amb antelació amb la consulta d'uns textos. Aquesta pràctica s'avaluarà a l' ITINERARI A amb una pregunta específica a l'examen.	2
Avaluació	Examen parcial 2	Grup gran (G)	Es realitzarà un segon examen parcial durant el període de l'avaluació complementària, que serà recuperable durant el període de l'avaluació extraordinària. Tendrà una durada de 2 hores. En aquest examen s'avaluaran els continguts desenvolupats tant en les classes teòriques com en les activitats pràctiques.	2

Guia docent

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
			Format de la prova: constarà de dues parts 1. Identificació i comentari d'obres, seguint el format de preguntes de resposta llarga 2. Pregunta-tema a desenvolupar, de resposta llarga o desenvolupament.	
Avaluació	Examen parcial 1	Grup gran (G)	Es realitzarà un primer examen parcial a la meitat del semestre, que serà recuperable durant l'avaluació extraordinària. Tindrà una durada de 2 hores. En aquest examen s'avaluaran els continguts desenvolupats tant en les classes teòriques com en les activitats pràctiques. Format de la prova: constarà de dues parts 1. Identificació i comentari d'obres, seguint el format de preguntes de resposta llarga 2. Pregunta-tema a desenvolupar, de resposta llarga o desenvolupament.	2

A començament del semestre hi haurà a disposició dels estudiants el cronograma de l'assignatura a través de la plataforma UIBdigital. Aquest cronograma inclourà almenys les dates en què es faran les proves d'avaluació contínua i les dates de lliurament dels treballs. A més, el professor o la professora informará els estudiants si el pla de treball de l'assignatura es durà a terme a través del cronograma o per una altra via, inclosa la plataforma Aula Digital.

Activitats de treball no presencial (3,6 crèdits, 90 hores)

Modalitat	Nom	Descripció	Hores
Estudi i treball autònom individual	Ressenya crítica	ITINERARI B: Dues ressenyes amb contrast bibliogràfic (1.000 paraules cadascuna) de capítols de llibre o articles escollits per l'alumnat d'una llista preparada pel professor. A entregar en la data fixada.	15
Estudi i treball autònom individual o en grup	Preparació de les proves avaluatives i ampliació del temari	L'alumnat pot haver d'elaborar una part del temari, i en qualsevol cas ha de preveure el temps necessari per l'estudi de la matèria lligada amb les classes teòriques i pràctiques.	75

Riscs específics i mesures de protecció

Les activitats d'aprenentatge d'aquesta assignatura no comporten riscos específics per a la seguretat i salut dels alumnes i, per tant, no cal adoptar mesures de protecció especials.

Avaluació de l'aprenentatge dels estudiants

PROVES AVALUATIVES:

- A- Examen parcial 1, a mitjans del quadrimestre
- B- Examen parcial 2, a finals del quadrimestre, durant el període d'avaluació complementària
- C- Lliurament de dues ressenyes (únicament **itinerari B**).

Guia docent

REQUISITS DE CONTINGUTS ALS EXÀMENS:

- És un requisit precisar la cronologia aproximada i període artístic de l'obra per a poder aprovar cada una de les preguntes.

REQUISITS PER FER MITJA ENTRE ELS DOS PARCIALS:

- Es durà a terme la mitja dels exàmens que tinguin una qualificació igual o superior a 4 (sobre 10).
- La mitja de notes avaluatives ha de ser igual o superior a 5 per a aprovar l'assignatura.

RECUPERACIONS (període d'avaluació extraordinària):

- Els dos exàmens parcials es poden recuperar separatament.

Frau en elements d'avaluació

D'acord amb l'article 33 del Reglament acadèmic, "amb independència del procediment disciplinari que es pugui seguir contra l'estudiant infractor, la realització demostradorament fraudulenta d'algun dels elements d'avaluació inclosos en guies docents de les assignatures comportarà, a criteri del professor, una menysvaloració en la seva qualificació que pot suposar la qualificació de «suspens 0» a l'avaluació anual de l'assignatura".

Examen parcial 2

Modalitat	Avaluació
Tècnica	Proves de resposta llarga, de desenvolupament (recuperable)
Descripció	Es realitzarà un segon examen parcial durant el període de l'avaluació complementària, que serà recuperable durant el període de l'avaluació extraordinària. Tindrà una durada de 2 hores. En aquest examen s'avaluaran els continguts desenvolupats tant en les classes teòriques com en les activitats pràctiques. Format de la prova: constarà de dues parts 1. Identificació i comentari d'obres, seguint el format de preguntes de resposta llarga 2. Pregunta-tema a desenvolupar, de resposta llarga o desenvolupament.
Criteris d'avaluació	ITINERARI A I B: Ordre i claredat expositiva. Capacitat de relació i síntesi. Adequació a la pregunta formulada. Exactitud dels resultats obtinguts. Utilització del vocabulari específic.

Percentatge de la qualificació final: 50% per a l'itinerari A amb qualificació mínima 2

Percentatge de la qualificació final: 40% per a l'itinerari B amb qualificació mínima 1.8

Examen parcial 1

Modalitat	Avaluació
Tècnica	Proves de resposta llarga, de desenvolupament (recuperable)
Descripció	Es realitzarà un primer examen parcial a la meitat del semestre, que serà recuperable durant l'avaluació extraordinària. Tindrà una durada de 2 hores. En aquest examen s'avaluaran els continguts desenvolupats tant en les classes teòriques com en les activitats pràctiques. Format de la prova: constarà de dues parts 1. Identificació i comentari d'obres, seguint el format de preguntes de resposta llarga 2. Pregunta-tema a desenvolupar, de resposta llarga o desenvolupament.
Criteris d'avaluació	ITINERARI A I B: Ordre i claredat expositiva. Capacitat de relació i síntesi. Adequació a la pregunta formulada. Exactitud dels resultats obtinguts. Utilització del vocabulari específic.

Percentatge de la qualificació final: 50% per a l'itinerari A amb qualificació mínima 2

Percentatge de la qualificació final: 40% per a l'itinerari B amb qualificació mínima 1.8

Guia docent

Ressenya crítica

Modalitat	Estudi i treball autònom individual
Tècnica	Altres procediments (no recuperable)
Descripció	ITINERARI B: Dues ressenyes amb contrast bibliogràfic (1.000 paraules cadascuna) de capítols de llibre o articles escollits per l'alumnat d'una llista preparada pel professor. A entregar en la data fixada.
Criteris d'avaluació	ITINERARI B: Ordre i claredat expositiva. Capacitat de relació i síntesi. Adequació al guió facilitat. Exactitud dels resultats obtinguts. Ús de la bibliografia general i específica de la matèria. Utilització del vocabulari específic. Faltes d'ortografia.

Percentatge de la qualificació final: 0% per a l'itinerari A

Percentatge de la qualificació final: 20% per a l'itinerari B

Recursos, bibliografia i documentació complementària

Bibliografia bàsica

AD, *Mallorca gòtica*, cat. exp., Barcelona-Palma, MNAC-Govern Balear, 1998.

DURLIAT, M., *L'art en el Regne de Mallorca*, Palma, Ed. Moll, 1964.

Bibliografia complementària

Paleocristià

ALCAIDE, S., "Arquitectura cristiana balear en la Antigüedad Tardía", *Bulletin de l'Association pour l'Antiquité Tardive*, 15, 2006, 62-68.

RIERA, M.; CAU, M.A.; SALAS, M. (coord.), *Cent anys de Son Peretó: descobrint el passat cristià*, Manacor, Consell Insular de Mallorca, 2012.

Islàmic

RIERA FRAU, M.M., *Evolució urbana i topografia de Madīna Mayūrqa*, Palma, Ajuntament de Palma, 1993.

Gòtic

** AD, *La Seu de Mallorca*, Palma, J.J. de Olañeta, Editor, 1995.

** AD, *Mallorca gòtica*, cat. exp., Barcelona-Palma, MNAC-Govern Balear, 1998.

** AD, *Bellver 1300-2000. 700 anys del Castell*, Palma, Ajuntament de Palma, 2001.

BARCELÓ CRESPI, M.; ROSSELLÓ BORDOY, G., *La Ciudad de Mallorca. La vida cotidiana en una ciudad mediterránea medieval*, Palma de Mallorca, Lleonard Muntaner, editor, 2006.

SABATER REBASSA, T.; CARRERO SANTAMARÍA, E. (coord.), *La Ciutat de Mallorca i els segles del gòtic*, XXVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals, Palma, Institut d'Estudis Balearics, 2010.

Arquitectura

** DOMENGE MESQUIDA, J., *L'obra de la Seu: el procés de construcció de la catedral de Mallorca en el tres-cents*, Palma, IdEB, 1997.

DOMENGE MESQUIDA, J., "Guillem Sagrera et lo modern de son temps", *Revue de l'Art*, 166, 2009, 77-90.

PALOU, J. M., "Notas sobre la arquitectura religiosa de la colonización catalana en Mallorca (siglos XIII y XIV)", *Mayurqa*, 16, 1976, 221-262.

Escultura

CERDÀ GARRIGA, M., "Las imágenes de María en el gótico mallorquín. Tipologías y variantes iconográficas", *Eikón / Imago*, vol. 2 n° 3, [En línia], Universitat Complutense de Madrid, 2013, 147-188.

JUAN VICENS, A., "La intervenció d'Antoni Canet al Portal del Mirador. Proposta d'atribució", GAMBÚS SAIZ, Mercè; FULLANA PUIGSERVER, Pere (coord.); *Jaume II i la Catedral de Mallorca*, Palma, 2012, 229-240.

** MANOTE, M. R.; PALOU, J. M., "L'escultura", a *Mallorca gòtica*, cat. exp., Barcelona-Palma, 1998.

Guia docent

PONS CORTÈS, A.; MOLINA, F., “Reformas y pervivencias medievales en la Capilla Real de la Seu de Mallorca. El caso del retablo gótico del altar mayor (s. XV - XX)”, Porticvm, III, 2012, 72-29

SABATER, T., “La Loge de Mer de Perpignan y sus conjuntos escultóricos”, Anuario de Estudios Medievales, 40, 2010, 293-315.

Pintura

ALCOY I PEDRÓS, R., El retaule de Santa Anna del Castell Reial de Mallorca i els seus mestres, dels Bassa a Destorrents (1345-1358), Palma, J.J. de Olañeta, Editor, 2000.

** LLOMPART, G., La pintura medieval mallorquina, 4 vol., Palma de Mallorca, Luis Ripoll, 1978-1980.

LLOMPART, G.; ESCANDELL, I., Estudi historicoartístic del Llibre de Franqueses i Privilegis del regne de Mallorca, en R. URGELL (ed.), Llibre dels Reis. Llibre de Franqueses i Privilegis del regne de Mallorca. Còdex número 1 de l'Arxiu del regne de Mallorca, Palma, Olañeta, 2010.

** SABATER, T., La pintura mallorquina del segle XV, Palma, Edicions UIB, 2002.

** SABATER, T., L'Art gòtic a Mallorca: pintura damunt taula (1390-1520), Palma, 2007.

SABATER, T., “Decoración medieval en la Catedral de Mallorca. Las pinturas murales de la antigua Capilla de San Pedro”, Hortus Artium Medievalium, 15-2, 2009, 355-364..

Argenteria

DOMENGE I MESQUIDA, J.: L'argenteria sacra a les esglésies de Mallorca, Palma, J.J. de Olañeta, Editor, 1991.

Altres recursos

L'alumnat tendrà a la seva disposició a l'AULA DIGITAL un repertori de recursos d'interès per a la seva formació, com poden ser diversos llistats bibliogràfics i documents electrònics sobre la matèria elaborats tant pel professorat com per d'altres professionals i nombrosos enllaços a Internet.